

Latviešu valodas
aģentūra

GRAMATIKA

STUNDA

Valodu nav izdomājuši valodnieki, tā ir cilvēku radīta. Valodnieki to ir tikai aprakstījuši un salikuši sistēmā. Privātajā sfērā valoda tiek lietota brīvāk, bet formālākās situācijās – vairāk ievērojot literārās valodas normas. Ja šāds šķērums skolēniem tiek uzsvērts, tas viņiem ļauj dziļāk izprast latviešu valodas daudzveidību. Izpratne, ka par cilvēku ārpus privātās sfēras spriež pēc viņa valodas lietojuma, motivē skolēnus apzināties, cik liela nozīme ir prasmīgam valodas lietojumam. Kā atsvaidzināt gramatikas mācīšanu skolās?

ATBALSTS LATVIEŠU
VALODAS MĀCĪŠANĀ

1. attēls. Bukletu tēmu loks

2. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

ANKETĒŠANA	Kvantitatīvā pieeja Skolotāju un skolēnu uzskati: kas, kā un kāpēc jā mācās, apgūstot latviešu valodu.
FOKUSGRUPU DISKUSIJAS	Metakognitīvā diskursa pieeja Skolotāju un skolēnu pieredzes stāsti par mācību procesu; refleksijas, kas veicina un kas kavē valodas apguvi.
STUNDU VĒROJUMI	Kontekstuālā pieeja Klases mācību vide, mācību procesa stiprās un vājās puses.

GRAMATIKA

Fokusgrupu intervijās skolēni dalās dažādā pieredzē, mācoties gramatiku. Viņu pozitīvie piemēri balstās pieredzē, kur skolotāji:

- 1) skaidri, precīzi un vienkārši prot paskaidrot jauno mācību vielu;
- 2) prot pamatot konkrēto likumu nozīmi valodā un kāpēc tie ir jāzina skolēniem;
- 3) sasaista gramatikas apguvi ar mūsdienīgiem valodas piemēriem, ar aktuāliem kontekstiem (teksts);
- 4) velta laiku sarunām par tiem gramatikas jautājumiem, kas skolēniem nav līdz galam skaidri;
- 5) iesaista gramatikas jautājumu skaidrošanā tos skolēnus, kuri citiem var pastāstīt, kā viņi ir sapratuši noteiktus tematus;
- 6) neizvairās no diskusijām par sarežģītiem tematiem, skolēni nebaidās jautāt, precizēt, izteikt šaubas;
- 7) gramatiku neliek apgūt, visu stundu pildot vienveidīgus uzdevumus;
- 8) kladēs neliek pārrakstīt likumus, kuri ir atrodami mācību grāmatās, digitālajos resursos u. c., tā vietā skolēni tiek rosināti veidot savas definīcijas, kas palīdz katram individuāli saprast noteiktu tematu;
- 9) valodas likumus ilustrē ar piemēriem, kuri spilgti paliek atmiņā, rada skolēnos kādas asociācijas, ir ar humora devu.

Gan fokusgrupu diskusijās, gan arī mācību stundu vērojumos atklājas spilgti labās prakses piemēri: gramatikas jautājumu izpēte daiļliteratūrā un informatīvos tekstos, saruna par apgūstamo tematu (kāpēc ir vajadzīgi vietniekvārdi, vai šajā teksta fragmentā bez tiem varētu iztikt, kā informācijā preseī par kādu muzikālu notikumu ir lietoti lielle sākumburti, kuru mūzikas grupu nosaukumi neatbilst likuma prasībām, kāpēc tie ir lietoti tieši tā u. tml.).

Kvantitatīvie anketu dati rāda, ka skolotājiem galvenais ir iemācīt gramatiku, bet skolēniem – diferencētā pieeja latviešu valodas apguvē.

KĀ MĀCĪT GRAMATIKU?

- › Paredziet ar skolēniem diskusijas par gramatikas zināšanu nozīmi skolēnu individuālo mērķu sasniegšanā. Zināt literārās valodas normas nav pašmērķis, tās ir nepieciešamas turpmākās izglītības ieguvei un sekmīgai darbībai profesionālajā dzīvē.
- › Rosiniet skolēnus pētīt kādu gramatikas jautājumu teorētiskajos avotos un daudzveidīgos lietojuma aspektos un veidot savas prezentācijas, sadarbojoties citam ar citu, diskutējot un kopā atklājot valodas likumsakarības.
- › Ļaujiet skolēniem kļūdīties, izteikt ne tik precīzus apgalvojumus par noteiktu valodas parādību, būt valodas likumību atklājējiem, pamazām virzoties uz precizitāti un pareizumu.
- › Izvērtējiet, vai ir jēgpilni jums pašiem veidot prezentācijas par kādu gramatikas jautājumu un likt to visu skolēniem iemācīties.
- › Gramatikas jautājumus pēc iespējas vairāk ilustrējiet ar skolēnu vecumposmam saprotamiem, viņu interesēm saistošiem un lokālajam kontekstam (arī digitālajā vidē) raksturīgiem piemēriem.
- › Pirms noteikta gramatikas jautājuma plānošanas izvērtējiet, kāpēc jūs to mācīsiet, kā jūs pamatosiet šī temata nepieciešamību skolēnu valodas lietpratības attīstīšanā (domājot par gramatikas funkcionālajiem aspektiem).
- › Izvērtējiet apgūstamo gramatikas tematu apjomu un vairāk uzmanības koncentrējiet uz to, kā ar šo tematu strādāt.
- › Runājiet ar skolēniem, kā viņi vēlētos apgūt gramatiku, kurš ceļš viņiem palīdzētu labāk to saprast un izprast.
- › Piešķiriet skolēniem ar labu valodas prasmi un valodas izjūtu skolotāja lomu – dažreiz ļaujiet viņiem skaidrot noteiktus gramatikas jautājumus saviem klasesbiedriem.
- › Nosakiet robežas pamatskolas un vidusskolas posmam – kas vidusskolā vēl ir jāatkārto un jānostiprina, bet kas jāapgūst no jauna, lai veidotu padziļinātu izpratni.
- › Noņemiet mītisko un nolemtības pilno plīvuru no latviešu valodas gramatikas jautājumu apguves – mācīties latviešu valodas gramatiku ir aizraujoši, radoši un dzīvespriecīgi.

“

Man patīk, ka, ja tu kaut ko nesaproti, kāpēc tas ir, tad vari pajautāt, kāpēc tas tā ir. Ne tā, ka ir likums, tam tā ir jābūt, bet tu vari pajautāt, kāpēc tas tā ir. Ir gadījies, ka stundas sākumā citos priekšmetos pasaka – brīvi jautājiet, jo jāmācās saistībā ar dzīvi, kur to var izmantot dzīvē.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

“

Jā, skolotājam ir ļoti daudz prezentāciju, kas ir jau gadu gadiem sen izveidotas un ļoti garlaicīgas. Jā. Viena un tā pati metode, kā mācīt likt komatus. Iedod lapiņas, saliec komatus, iedod lapiņas, saliec komatus.

(LAT1 skolēns, Liepāja)

”

“

Gramatika, ko kāds varbūt nesaprot, kur kādam ir kāda doma, kā to vieglāk varētu saprast, ka citam to paskaidro. Jā. Tās savstarpējās diskusijas un tas radošums, kaut kas tāds.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

“

Man ļoti patīk eksaktie priekšmeti. Visu laiku patīk kaut kāda sasaiste ar dzīvi. Ja ir kāds likums, tātad tas arī dzīvē notiek kā visos gadījumos. Tas laikam ir tas, kas visgrūtāk ir tieši valodās, tāpēc arī gramatika nepatīk.

(LAT1 skolēns, Rēzekne)

”

Latviešu valodas aģentūras projektā „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) ir izstrādāti 15 bukleti. Projekta mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret latviešu valodas mācīšanos/mācīšanu un faktoros, kas ietekmē šo attieksmi. Pētījuma konceptuālo modeli skatīt 2. attēlā.

KĀ ŠIE MATERIĀLI IR IZSTRĀDĀTI?

Bukletos ir atspoguļots projekta rezultātu kopsavilkums. Dati ir iegūti trijos veidos:

- 1 anketējot 333 skolēnus no 8. klases līdz 12. klasei (LAT1 un LAT2) un 65 latviešu valodas skolotājus 14 skolās sešās pilsētās visos Latvijas reģionos;
- 2 astoņās fokusgrupu diskusijās četrās pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā) LAT1 un LAT2 skolās;
- 3 46 LAT1 un LAT2 mācību stundu vērojumos sešās Latvijas pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā, Jelgavā).

PAR KĀDĀM TĒMĀM IR ŠIE BUKLETI?

Bukleti ir par valodas mācīšanos un aptver četrus tematiskos lokus – jautājumus, kas ir saistīti ar skolēnu, ar mācību stundu, ar skolu un ar kontekstu kopumā. Pilns tēmu loks ir ilustrēts 1. attēlā.

KUR VAR IEGŪT VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR PĒTĪJUMU?

Informāciju par pētījumu var iegūt Latviešu valodas aģentūras tīmekļvietnē

<https://valoda.lv/petijumi/sociolingvistika/>

vai sazinoties ar pētījuma un šo bukletu autoriem:

- ✉ sanita.lazdina@rta.lv
- ✉ gunta.klava@valoda.lv
- ✉ vineta.vaivade@valoda.lv
- ✉ solvita.poseiko@gmail.com
- ✉ mikelis.grivins@gmail.com